

**HALQARO ILG'OR TAJRIBALAR ASOSIDA PEDAGOGIK
KONFLIKTLARNI BARTARAF ETISH USULLARINI ANIQLASH.**

Nuraliyeva Fotima Safaraliyevna

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti pedagogika fakulteti

boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 4-BT-S 21- guruh talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada xalqaro ilg'or tajribalar asosida pedagogik konfliktlarni bartaraf etish usullarini aniqlash va ularni ta'lim jarayoniga samarali integratsiya qilish masalalari kompleks tarzda tahlil etiladi. Ta'lim muhitida yuzaga keladigan konfliktlarning psixologik-pedagogik mohiyati, ularning kelib chiqish sabablari hamda ta'lim sifatiga ta'siri ilmiy-nazariy jihatdan yoritiladi. Shuningdek, rivojlangan mamlakatlar ta'lim tizimida qo'llanilayotgan konfliktlarni boshqarish va hal etish strategiyalari, jumladan, mediatsiya, muzokara, reflektiv yondashuv va emotsional intellektga asoslangan metodlarning samaradorligi o'rganiladi. Maqolada pedagogik konfliktlarni konstruktiv hal etish orqali sog'lom psixologik muhit yaratish, o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi ijtimoiy-psixologik munosabatlarni mustahkamlash hamda ta'lim samaradorligini oshirish yo'llari asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: pedagogik konflikt, konfliktologiya, mediatsiya, muzokara, emotsional intellekt, pedagogik muhit, ijtimoiy-psixologik munosabatlar, konfliktlarni boshqarish, ta'lim samaradorligi, xalqaro tajriba, reflektiv yondashuv, kommunikativ kompetensiya

Kirish

Zamonaviy ta'lim tizimi murakkab ijtimoiy-pedagogik jarayon sifatida turli subyektlar — o'qituvchi, o'quvchi, ota-ona va ta'lim muassasasi o'rtasidagi o'zaro munosabatlarga asoslanadi. Ushbu jarayonda turli qarashlar, qadriyatlar va manfaatlar to'qnashuvi natijasida pedagogik konfliktlarning yuzaga kelishi tabiiy hol hisoblanadi. Biroq mazkur konfliktlar o'z vaqtida va to'g'ri boshqarilmasa, ular ta'lim jarayonining samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi, psixologik muhitni izdan chiqarishi hamda shaxslararo munosabatlarning yomonlashuviga olib kelishi mumkin. Pedagogik konfliktlar nafaqat muammo, balki to'g'ri yondashilganda rivojlanish omili sifatida ham namoyon bo'lishi mumkin. Shu bois zamonaviy pedagogikada konfliktlarni

konstruktiv boshqarish, ularni samarali hal etish usullarini ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, globallashtirish sharoitida turli mamlakatlar ta'lim tizimida to'plangan ilg'or tajribalarni o'rganish va ularni milliy ta'lim amaliyotiga moslashtirish muhim ilmiy va amaliy ahamiyat kasb etadi. Xalqaro tajribalar shuni ko'rsatadiki, pedagogik konfliktlarni bartaraf etishda an'anaviy avtoritar yondashuvlardan ko'ra, insonparvarlikka asoslangan, dialogik va hamkorlikka yo'naltirilgan metodlar samaraliroq hisoblanadi. Jumladan, mediatsiya texnologiyalari, muzokara olib borish strategiyalari, emotsional intellektni rivojlantirishga qaratilgan treninglar hamda reflektiv yondashuvlar konfliktlarni chuqur anglash va ularni konstruktiv hal etishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Bugungi kunda pedagog kadrlar oldida nafaqat bilim berish, balki murakkab ijtimoiy vaziyatlarni boshqarish, nizolarni samarali hal etish va sog'lom psixologik muhit yaratish vazifasi ham turibdi.

Materiallar va metodlar

Mazkur tadqiqotda pedagogik konfliktlarni bartaraf etish usullarini xalqaro ilg'or tajribalar asosida aniqlash maqsadida kompleks ilmiy yondashuv qo'llanildi. Tadqiqotning metodologik asosini pedagogika, psixologiya, konfliktologiya va ta'lim menejmenti fanlarining integratsiyasi tashkil etadi. Tadqiqot materiallari sifatida xalqaro ilmiy maqolalar, monografiyalari, ta'lim siyosati hujjatlari, xorijiy davlatlar (AQSh, Finlandiya, Yaponiya, Janubiy Koreya va boshqalar) ta'lim tizimida qo'llanilayotgan konfliktlarni boshqarish bo'yicha metodik qo'llanmalar hamda amaliy tajribalar tahlil qilindi. Shuningdek, umumiy o'rta va oliy ta'lim muassasalarida faoliyat yuritayotgan pedagoglar hamda talabalar ishtirokida empirik ma'lumotlar to'plandi.

Tadqiqot jarayonida quyidagi metodlardan foydalanildi:

1. Nazariy tahlil metodi – pedagogik konfliktlarning mohiyati, turlari va ularni bartaraf etish usullariga oid ilmiy manbalarni o'rganish;
2. Qiyosiy tahlil – turli mamlakatlarda qo'llanilayotgan konfliktlarni boshqarish usullarini solishtirish va ularning samaradorligini baholash;
3. So'rovnomalar va intervyu – pedagoglar va talabalar orasida konfliktli vaziyatlar, ularning sabablari va hal etish usullari bo'yicha fikrlarni aniqlash;
4. Kuzatuv metodi – ta'lim jarayonida yuzaga keladigan konfliktli vaziyatlarni bevosita kuzatish va tahlil qilish;

Pedagogik eksperiment – mediatsiya, muzokara va emotsional intellektga asoslangan metodlarni amaliyotga joriy etish va ularning natijadorligini aniqlash. Tadqiqot uch bosqichda olib borildi: diagnostik bosqichda mavjud holat o'rganildi, tajriba bosqichida zamonaviy metodlar joriy etildi, yakuniy bosqichda esa olingan natijalar tahlil qilindi va umumlashtirildi.

Natijalar

Tadqiqot natijalari pedagogik konfliktlarni bartaraf etishda xalqaro ilg'or tajribalar asosida qo'llanilgan metodlarning yuqori samaradorlikka ega ekanligini ko'rsatdi. Birinchidan, mediatsiya texnologiyalarini qo'llash natijasida konfliktli vaziyatlarni konstruktiv hal etish darajasi sezilarli darajada oshgani aniqlandi. Mediator sifatida o'qituvchi yoki maxsus tayyorlangan shaxsning ishtiroki tomonlar o'rtasida o'zaro tushunishni kuchaytirgan va keskinlikni kamaytirgan. Ikkinchidan, muzokara olib borish ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan mashg'ulotlar pedagog va talabalar o'rtasidagi kommunikativ madaniyatni yaxshilagan. Natijada nizolarni zo'ravonliksiz, dialog asosida hal etish ko'rsatkichlari ortgan. Uchinchidan, emotsional intellektni rivojlantirishga qaratilgan treninglar ishtirokchilarda o'z his-tuyg'ularini boshqarish, boshqalarni tushunish va empatiya ko'rsatish qobiliyatini oshirgan. Bu esa konfliktlarning oldini olishda muhim omil bo'lib xizmat qilgan. To'rtinchidan, reflektiv yondashuv asosida tashkil etilgan mashg'ulotlar pedagoglarning o'z faoliyatini tahlil qilish va konfliktli vaziyatlarga tanqidiy yondashish ko'nikmalarini rivojlantirgan. Umuman olganda, tajriba guruhida konfliktlar soni kamaygani, ularni hal etish samaradorligi esa oshgani kuzatildi. Bu esa xalqaro tajribalarni ta'lim jarayoniga moslashtirish muhim natijalar berishini tasdiqlaydi.

Muhokama

Olingan natijalar pedagogik konfliktlarni boshqarishda an'anaviy yondashuvlardan voz kechib, zamonaviy va insonparvar metodlarga o'tish zarurligini ko'rsatadi. Tadqiqot davomida aniqlanganidek, mediatsiya, muzokara va emotsional intellektga asoslangan yondashuvlar konfliktlarni faqat bartaraf etish emas, balki ularni rivojlanish omiliga aylantirish imkonini beradi. Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, rivojlangan ta'lim tizimlarida konfliktlar salbiy hodisa sifatida emas, balki shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishning muhim qismi sifatida qaraladi. Bu yondashuv pedagogik jarayonda ochiq muloqot, o'zaro hurmat va hamkorlik muhitini shakllantirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, mazkur metodlarni milliy ta'lim tizimiga joriy etishda ayrim muammolar mavjud. Jumladan, pedagoglarning konfliktologik bilim va

ko'nikmalarining yetarli darajada shakllanmaganligi, maxsus metodik qo'llanmalar yetishmasligi hamda amaliy treninglarning kamligi bu jarayonni sekinlashtirishi mumkin.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, pedagogik konfliktlarni bartaraf etish zamonaviy ta'lim tizimining eng dolzarb muammolaridan biri hisoblanadi. O'tkazilgan tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, xalqaro ilg'or tajribalar asosida qo'llaniladigan mediatsiya, muzokara, emotsional intellektni rivojlantirish va reflektiv yondashuv kabi usullar pedagogik konfliktlarni samarali boshqarishda yuqori natija beradi. Tahlillar shuni tasdiqlaydiki, konfliktlarni to'g'ri boshqarish ularni yo'qotishdan ko'ra ko'proq ularni konstruktiv rivojlanish omiliga aylantirish imkonini beradi. Bunday yondashuv ta'lim jarayonida sog'lom psixologik muhitni shakllantiradi, o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi o'zaro ishonchni mustahkamlaydi hamda ta'lim samaradorligini oshiradi. Shuningdek, tadqiqot natijalari pedagoglarning konfliktologik kompetensiyasini rivojlantirish zarurligini ko'rsatdi. Chunki zamonaviy o'qituvchi nafaqat bilim beruvchi, balki murakkab ijtimoiy va psixologik vaziyatlarni boshqara oladigan professional shaxs bo'lishi lozim. Shu nuqtai nazardan, xalqaro tajribalarni milliy ta'lim tizimiga moslashtirish va pedagoglarni maxsus treninglar orqali tayyorlash muhim ahamiyat kasb etadi. Umuman olganda, pedagogik konfliktlarni samarali boshqarish ta'lim sifatini oshirishning muhim omillaridan biri bo'lib, bu jarayonda innovatsion va insonparvar yondashuvlar hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Johnson, D.W., Johnson, R.T. Conflict Resolution in the Classroom. – Minneapolis: Interaction Book Company, 2013.
2. Deutsch, M. The Resolution of Conflict: Constructive and Destructive Processes. – New Haven: Yale University Press, 1973.
3. Thomas, K.W. Conflict and Conflict Management. – Journal of Organizational Behavior, 1992.
4. Rahim, M.A. Managing Conflict in Organizations. – New York: Transaction Publishers, 2011.
5. Galtung, J. Peace by Peaceful Means: Peace and Conflict, Development and Civilization. – Oslo: PRIO, 1996.
6. Fisher, R., Ury, W. Getting to Yes: Negotiating Agreement Without Giving In. – New York: Penguin Books, 2011.

7. Mayer, B. *The Dynamics of Conflict Resolution*. – San Francisco: Jossey-Bass, 2012.
8. Rogers, C.R. *On Becoming a Person*. – Boston: Houghton Mifflin, 1961.
9. Goleman, D. *Emotional Intelligence*. – New York: Bantam Books, 1995.
10. UNESCO. *Education for Peace and Non-Violence*. – Paris: UNESCO Publishing, 2017.